

VUOSITTAIN OPISKELTAVAT ASIAT

8. luokka: Media ja minä

Keskeiset käsitteet

Algoritmi.....	2
Digitaalinen jalanjälki.....	2
Epäsuora mainos.....	2
Henkilökohtaiset viestintävälineet	2
Incognito/Yksityinen selaustila	2
Joukkoviestintävälineet	3
Kaupallinen yhteistyö.....	3
Klikkiotsikko	3
Kohdennettu mainonta	3
Kuvafiltri eli suodatin	3
Mainosbanneri	4
Monivaiheinen tunnistautuminen (MFA, 2FA).....	4
Pikaviestipalvelu	4
Sosiaalinen media	4
Discord	4
Instagram	5
Pinterest	5
Snapchat	5
TikTok	5
Twitch	6
WhatsApp	6
X (aiemmin Twitter)	6
YouTube	6
Sponsori	6
Suora mainonta	6
Suoratoisto eli striimaus (sanasta <i>stream</i>).....	7
Tekijänoikeudet	7
Tekoäly	7
Tietoturva	7
Tuotesijoittelu.....	8

Algoritmi

Kuvaus tai ohje siitä, miten tehtävä tai prosessi suoritetaan. Koodaaminen (ohjelmointi) on algoritmien eli ohjeiden tekemistä siitä, mitä ohjelman tulisi tehdä. Somemaailmassa puhutaan paljon algoritmeista. Jos selaillet netissä kajakkeja, sinusta kerätään selaustietoa ja yllättäen alatkkin näkemään mainoksia kajakeista. Eli algoritmi olisi tässä seuraavanlainen ohje: Jos käyttäjä katselee kajakkeja, näytä käyttäjälle mainoksia kajakeista. Todellisuudessa prosessi on kuitenkin paljon monimutkaisempi.

Digitaalinen jalanjälki

Yksilöllinen digitaalinen jalanjälki muodostuu jokaiselle siitä, mitä hän verkossa tekee. Aktiivinen jalanjälki jää kaikesta, mitä henkilö tuottaa ja jakaa. Passiivinen jälki jää usein käyttäjän tietämättä esimerkiksi selaimen evästeiden kautta. Vaikka jaetun kuvan poistaa jälkikäteen, ei voi olla varma siitä, poistuuko kuva verkosta kokonaan. Datan leviämistä on käytännössä mahdotonta estää.

Epäsuora mainos

Vaikeammin tunnistettava mainonnan muoto. Esimerkiksi tubettajien videoilla voi näkyä selkeästi tunnistettavia tuotteita, joiden näkymisestä videolla tuotteen valmistaja maksaa tubettajalle. Myös sarjoissa ja elokuvissa tehdään epäsuoraa mainontaa tuotesijoittelun keinoin.

Henkilökohtaiset viestintävälineet

Välineitä, joilla viestitään rajatun ihmisjoukon kanssa. Esim. puhelin, sähköposti ja pikaviestipalvelut kuten WhatsApp.

Incognito/Yksityinen selaustila

Eri selaimissa käytetään erilaisia nimityksiä tästä toiminnosta. Pääajatuksena on se, ettei selain tallenna toimiasi (esim. selaushistoria) nettiä käyttäessä, kunhan suljet lopuksi selainikkunan. Yksityistä selaustilaa kannattaa käyttää erityisesti silloin, kun käytät yhteiskäyttölaitteita. Usein tämä toiminto estää myös kolmannen osapuolen evästeiden käyttämisen. Tämä ei kuitenkaan estä verkkosivustoja tai palveluntarjoajia seuraamasta ja/tai keräämästä tietojasi verkossa.

Joukkoviestintävälineet

Joukkoviestintävälineet tavoittavat suuren yleisön ja ovat julkisia. Sisältöä tuottavat lähinnä median ammattilaiset esimerkiksi radioon, televisioon, erilaisiin sanoma- ja aikakauslehtiin sekä blogeihin.

Kaupallinen yhteistyö

Yritys maksaa sosiaalisen median vaikuttajalle yrityksen tuotteen tai palvelun markkinoinnista. Vaikuttaja mainostaa tuotetta, palvelua tai yritystä luontevana osana tuottamaansa sisältöä. Kaupallinen yhteistyö kuuluu merkitä läpinäkyvästi, jotta kuluttajat tunnistavat sisällön mainokseksi.

Klikkiotsikko

Tahallaan harhaanjohtava otsikko, joka on suunniteltu houkuttelemaan lukija klikkaamaan artikkeliin johtavaa linkkiä. Klikkiotsikointi on markkinointistrategia: mitä enemmän klikkauksia, sitä enemmän julkaisija saa mainostuloa.

Klikkiotsikkoon sisältyy usein liioittelua, ylisanoja, shokeeraavia väitteitä tai lukijan uteliaisuuden herättäviä valheita. Joskus otsikon väite torjutaan itse artikkelissa. Jos artikkelia ei lueta, harhaanjohtava otsikko voi jäädä elämään valeutisena.

Kohdennettu mainonta

Kohdennettu mainonta perustuu selaus- ja käyttäytymistietoa tallentaviin evästeisiin. Mainostajat käyttävät näitä tietoja räätälöidäkseen mainoksia, jotka vastaavat henkilön kiinnostuksen kohteita ja toimintaa verkossa. Tämä tekee mainonnasta henkilökohtaisempaa ja henkilölle relevantimpaa.

Kuvafiltteri eli suodatin

Useissa kuvasovelluksissa, sosiaalisessa mediassa ja puhelimen kamerassa hyödynnetään tekoälyllä toimivia suodattimia, jotka muuttavat kuvien väriä, valoisuutta, kontrastia tai muita ominaisuuksia. Esimerkiksi Snapchat on tunnettu tehostefilttereistään, jotka lisäävät kuvan päälle tehosteita tai muokkaavat kuvassa olevia kasvoja. Kuvafilttereillä voidaan vääristää todellisuutta ja luoda epärealistisia kuvia, mikä aiheuttaa ulkonäköpaineita monille nuorille.

Mainosbanneri

Mainosbanneri tarkoittaa verkkomainontaa internet-sivulla. Mainos voi olla staattinen kuva, animoitu kuva tai interaktiivinen esitys. Mainosbannerin tarkoitus voi olla informoida tai saada käyttäjä napsauttamaan banneria, jolloin mainostajan sivu avautuu.

Monivaiheinen tunnistautuminen (MFA, 2FA)

Käyttäjätilin varmennuskeino, joka lisää turvallisuutta. Mikäli monivaiheinen tunnistautuminen on käytössä, tulee kirjautuminen vahvistaa käyttäjätunnuksen ja salasanan lisäksi esimerkiksi puhelinnumerolla tai autentikaattorisovelluksella, joka on kirjattu järjestelmään etukäteen. Vahva suositus on ottaa tämä käyttöön kaikissa järjestelmissä, missä se on mahdollista – sekä työpaikalla että kotona.

Pikaviestipalvelu

Ohjelma, joka mahdollistaa nopean viestinnän kahden tai useamman ihmisen välillä verkossa (esim. WhatsApp tai Snapchat). Useat sosiaalisen median palvelut mahdollistavat pikaviestien lähettämisen muiden ominaisuuksien ohella.

Sosiaalinen media

Yleensä maksuttomia verkkoviestintäympäristöjä, joissa käyttäjillä on mahdollisuus olla sisällöntuottajia ja vuorovaikutuksessa muiden käyttäjien kanssa. Sosiaalisen median alustat ovat erilaisia ja niiden käyttäjäryhmät eroavat toisistaan. Alustoilla on ikäraajat. Yksityisyysasetuksilla voidaan säätää sitä, mitä omia sisältöjä näytetään muille käyttäjille. Alustat keräävät tietoa käyttäjistään ja sisältävät paljon mainoksia. Algoritmit ohjaavat sitä, millaista sisältöä kukin käyttäjä sosiaalisen median palveluissaan näkee. Sosiaalisen median avulla voi myös ansaita rahaa mm. kaupallisella yhteistyöllä.

Discord

Pikaviestintä- ja yhteisösovellus, jossa keskustellaan kirjoittamalla ja puhumalla. Discord on yhteisöjen lisäksi pelaajien ja erilaisten harrastusryhmien suosiossa. Käyttäjät luovat palvelimia, joihin liitytään linkillä. Palvelimelle voi luoda erilaisia aihekanavia. Discordissa voi lähettää myös yksityisviestejä.

Instagram

Sosiaalisen median palvelu, jossa käyttäjät jakavat kuvia ja videoita. Kuvia ja videoita voi muokata erilaisilla suodattimilla. Käyttäjiä voi hakea ja seurata. Seuratuista käyttäjistä rakentuu algoritmin mukaan kuvavirta eli stream, jossa näkyy tasaisin väliajoin myös mainoksia. Käyttäjät voivat julkaista sisältöjä eri tavoilla: omassa profiilissaan, jolloin ne näkyvät seuraajien kuvavirrassa, sekä Tarinat-osiossa, jolloin ne näkyvät vain 24 tuntia ja katoavat sen jälkeen. Videoita voi jakaa Kelat-ominaisuudella.

Pinterest

Ilmoitustaulutyypinen sosiaalinen palvelu, johon kerätään linkkejä ja kuvia sekä jaetaan niitä muille. Pinterestiin voi kerätä talteen verkkosisältöä itseään kiinnostavista aiheista.

Snapchat

Sosiaalisen median palvelu, jossa jaetaan mm. kuvafilttereillä muokattuja kuvia ja videoita yksittäisille käyttäjille tai julkisesti kaikille omalla kanavalla. Palvelussa voi lähettää myös pikaviestejä. Snapchat-kuville ja -videoille eli snäpeille tyypillistä on, että niiden olemassaolon kesto on rajattu: ne voi katsella joko vain kerran tai ne katoavat tietyn ajan kuluttua. Vastaanottaja voi kuitenkin tallentaa snäpin tai ottaa siitä ruutukaappauksen.

TikTok

Suuren suosion saanut kiinalainen sosiaalisen median palvelu, jossa käyttäjät jakavat lyhyitä videoita. Videoissa voi käyttää musiikkia, äänitehosteita, filttäreitä ja efektejä. TikTok on vaikuttanut uusien tanssitrendien syntyyn ja sovellusta käytetään myös informaatiokanavana erilaisiin teemoihin liittyen. Palvelun käyttö on nopeatempoista ja koukuttavaa. TikTokin käyttöä on kritisoitu, koska se on yhdistetty vakoiluun.

Twitch

Reaaliaikaiseen suoratoistoon keskittynyt palvelu tietokone- ja konsolipelaajille. Palvelussa kuka tahansa voi striimata omaa pelaamistaan verkkoon muiden katsottavaksi.

WhatsApp

Pikaviestipalvelu, jolla pystyy tekstin lisäksi lähettämään mm. kuvia ja videoita sekä soittamaan ääni- ja videopuheluita. Palvelu on omaksunut piirteitä Snapchatista, eli siinä voi julkaista 24 tunnin ajan omille yhteystiedoille näkyviä kuvia ja videoita. WhatsAppiin voi luoda ryhmiä ja oman julkisen kanavan.

X (aiemmin Twitter)

Yhteisöpalvelu, jonka käyttäjät pystyvät lähettämään ja lukemaan toistensa tekstipohjaisia päivityksiä verkossa. Palvelu on tarkoitettu lyhyiden viestien jakamiseen. Palvelussa ei ole mahdollista estää toisia käyttäjiä. Väärän informaation määrä on lisääntynyt.

YouTube

Verkossa toimiva videopalvelu. Käyttäjät voivat lisätä omia videoita, seurata muita käyttäjiä, katsoa muiden julkaisemia videoita ja kommentoida niitä. YouTubessa on mahdollista myös pitää omat videonsa yksityisinä. YouTubella on sisällöntuottajille oma ohjelma, jonka avulla tuottajat saavat itselleen osan videoihin lisättyjen mainosten tuotoista.

Sponsori

Sponsori on taho, joka tukee henkilöä, yhdistystä tai yhteisöä taloudellisesti. Sponsori voi esimerkiksi antaa kohteelle rahaa mainoksensa näkymistä vastaan tai tarjota ilmaiseksi tuotteitaan sponsoroitavan käyttöön. Sponsorit näkyvät esimerkiksi urheilijoiden vaatteissa ja urheiluvälineissä.

Suora mainonta

Helposti tunnistettava mainonnan muoto. Esimerkkejä suorasta mainonnasta ovat television mainokset, YouTubessa ennen videota näytettävät mainosvideot,

mobiilipeleissä näytettävät mainokset, mainosbannerit, somevaikuttajien tekemät kaupalliset yhteistyöt, joissa kerrotaan kyseessä olevan mainos.

Suoratoisto eli striimaus (sanasta *stream*)

Verkkosisällön tiedonsiirtotapa, jossa ääntä ja kuvaa lähetetään jatkuvana virtana (virta, engl. *stream*) katsojille katsottavaksi. Esimerkiksi televisio-ohjelmat, Netflix ja Yle Areena ovat suoratoistoa.

Tekijänoikeudet

Laillisia oikeuksia, jotka suojaavat luovan työn tekijää. Näiden oikeuksien myötä tekijällä on valta määrittellä, miten hänen luomaansa sisältöä voidaan käyttää. Tekijänoikeudet tarjoavat erityisesti oikeudellista suojaa teoksen kopiointia, levittämistä ja muuta luvatonta käyttöä vastaan.

Tekoäly

Tekoälyllä (artificial intelligence, AI) tarkoitetaan koneen kykyä käyttää perinteisesti ihmisen älyyn liitettyjä taitoja, kuten päättelyä, oppimista, suunnittelemista tai luomista. Se perustuu usein koneoppimiseen, eli tietokone oppii datasta ilman ohjelmointia. Tekoälyohjelmat kykenevät muokkaamaan toimintaansa tiettyyn pisteeseen asti analysoimalla aiempien toimien vaikutuksia ja työskentelemällä itsenäisesti.

Tietoturva

Tietoturva on yksi tietosuojan toteuttamisen keino. Sen tarkoitus on suojata tietoaineisto ja tietojärjestelmät. Usein tietoturvasta puhuttaessa käsitellään virussuojausta, palomureja sekä verkkoyhteyden salaavia VPN-ohjelmistoja. Suurin osa hyvän tietoturvan toteuttamisesta tulee kuitenkin ns. hallinnollisesta tai organisatorisesta tietoturvasta, jolloin käyttäjien ohjeistamisen ja heidän toimintansa merkitys korostuu. Tähän sisältyy mm. hyväksytyjen ohjelmistojen käyttö (runsas erilaisten ohjelmistojen latailu lisää tietoturvariskejä), järkevä ja asianmukainen toiminta, salasanapolitiikat sekä käyttöoikeuksien rajaaminen.

Tuotesijoittelu

Markkinoitava tuote tai palvelu sisällytetään mediasisältöön, esimerkiksi elokuvaan tai musiikkivideoon. Joskus tuote sopii luontevasti tarinaan, mutta tuotesijoittelu voi olla myös maksettua. Suomessa tuotesijoittelu pitää merkitä selkeästi ohjelman alkuun ja loppuun.

Lähteet:

Käsitteiden määrittelyssä on hyödynnetty sovellusten omia sivustoja sekä Wikipediaa.